

DİŞHEKİMLİĞİNDE İLAÇLARA VE BİYOLOJİK AJANLARA ALLERJİK REAKSİYONLAR*

Tamer KİNOĞLU** Tuğrul ATINÇ*** Mete AKHUNLAR****
İ. Süha TONGUÇ*****

GİRİŞ

Dişhekimliğinde kullanılan çeşitli materyaller sonucunda bazı hastalarda allerjik reaksiyonlarla karşılaşıldığı bilinmektedir.

Hastalarda görülebilen bu tür reaksiyonların oluş mekanizmalarına ve korunma yollarını, hatırlatmak amacı ile bu çalışma yapıldı.

Allerjinin Tarihçesi - Tanımı - Çeşitleri :

Nefes darlığı, ot nezlesi, üritker, serum hastalığı, serum şoku, angionurotik ödem, egzantem, koku allerjisi ve daha birçokları gibi, deri, beyin, beyin zarlari ile solunum ve sindirim sistemlerini ilgilendiren klinik olaylar tıp aleminde her geçen gün daha iyi tanınmakta ve «allerji hastalığı» olarak gruplandırılmaktadır.

Bazı kişilerin bazı besin maddelerine karşı gösterdikleri fiziksel uygunsuzluk eski zamanlarda ilk kez HİPOKRATES tarafından tesbit edilip bazı kişilerin kullanılan bazı ilaçlara karşı gösterdikleri alışılmamış, normal sayılmayan tepkilerinden bahsedilmiştir.

- (*) Derleme, G.Ü. Dişhekimliği Fakültesi Diş Hastalıkları ve Tedavisi Anabilim Dalında yapılmıştır.
- (**) G.Ü. Dişhekimliği Fakültesi Diş Hastalıkları ve Tedavisi Anabilim Dalı Başkanı, Doç. Dr.
- (***) G.Ü. Dişhekimliği Fakültesi Diş Hastalıkları ve Tedavisi Anabilim Dalı Dr. Arş. Gör.
- (****) G.Ü. Dişhekimliği Fakültesi Diş Hastalıkları ve Tedavisi Anabilim Dalı Dr. Arş. Gör.
- (****•) G.Ü. Dişhekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Hastalıkları ve Cerrahisi Anabilim Dalı Dr. Arş. Gör.

Allerji kelimesi 70 sene kadar önce Avusturyalı pediatrist Vom Pinquet tarafından daha önce karşılaşılan bir yabancı maddeye karşı bireyin cevap ya da aşırı cevap yeteneğinin artışı tarif etmek amacı ile kullanılmıştır (1).

Basitçe allerji ya da istenmeyen dental reaksiyonlar; profilaksi veya tedavi için kullanılan ilaçlar materyallere karşı tehlikeli etkiler ve cevaplarıdır.

İnsanda allerjik reaksiyonları oluşturan sebepler çeşitlidir. Bu etken maddeler sindirim, solunum, enjeksiyon yoluyla alınabileceği gibi absorpsiyonla alınabilirler.

Allerjen; allerjik ya da aşırı duyarlılık cevap uyarlaması yeteneğine sahip antijenik maddedir. Antijen; uygun şartlar hakkında immün cevaplar oluşmasına neden olan herhangi bir maddedir. Bu nedenle allerjik reaksiyon oluşturdıkları bilinen ve özellikle diş hekimliğinde kullanılan ilaç ve materyaller antijenden çok allerjen özellik taşırlar. Allerji ya da hipersensitiv reaksiyonlara neden olan maddeler aşağıda gösterilmiştir. Bu listeye hergün yeni maddeler eklenmektedir.

Antibiyotikler, lokal anestezipler, narkotikler, periodontal kaplamalar, dezenfektan ve sterilizasyon solüsyonları, lastik eldivenler el sabunları, lezzet verici ajanlar, gümüş amalgam, akrilikler, metil - metakrilat, krom kobalt gibi (2).

Mekanizma

Allerjik reaksiyonlarda rol oynayan cevaplar, immün sistemin gerçek rolü ve dahil olan patolojik mekanizmalar hakkında halâ bir çok spekülasyon ve teori vardır.

Allerjik ya da hipersensitiv reaksiyonlar bir seri kompleks olayları içerir. Vücut daha önce karşılaşmadığı maddelere karşı antikor oluşturur. Bu antikor vücudun savunma mekanizmasında önemli rol oynar. Buna karşın, bazı bilinmeyen nedenlerle bazı bireylerde belli tip antikorlar fazlaca yapılır ve bunlar bazı hücrelere (Mast hücreleri), reaktif dokulara, özellikle belli kan damarlarına ve göz, burun, boğaz muköz membranlar yapışır. Konakçı, böylece duyarlanmış olur. Bir dahaki sefer aynı antijen-antikor ile karşılaşınca bu allerjen daha önce doku mast hücrelerine immünglobulinler ile bağlanıp histamin ve diğer mediatörlerin salgılanmasına yol açar. Bu mediatörler düz kas-

lana kasılmasına, vasodilatasyona ve kan damarlarında (özellikle kapillerlerde) permeasyonun artmasına neden olur.

Aynı zamanda daha fazla göz, burun, boğaz ve küçük kan damarlarının duvarlarında olmak üzere önceden duyarlanmış alanlarda belli oranlarda enflamasyon, ödem ve hücrel harabiyet gözlenir. AHerjinin şiddeti, allerjenin etkinliği, hücrel harabiyetin düzeyi ve konakçının direncine bağlı olarak değişiklik gösterebilir (3).

Korunma ve preoperatif uygulama

Dişhekiminin alacağı önlemler şunlardır :

1. Enjeksiyondan önce aspirasyon
2. Yavaş enjeksiyon
3. Bir ilaç uygulamasından sonra hasta en az 30 dk. gözlem altında tutulmalıdır.
4. İlaç tatbiklerinde mümkün olduğunca oral yol kullanılmalıdır.
5. Allerji anemnezi olan hastada, allerjen içeren ilaçlardan kaçınmalıdır.
6. Hastayı ilaçla ve preparatlar hakkında uyarmak gerekir.
7. Acil durumlarda kullanılması gereken araç ve gereçler her zaman hazır bulundurulmalıdır (3).

Allerji Testi

Çoğu dişhekimisi allerji testine lokal anestetikler, antibiyotikler ve nadir olarak dental materyallere karşı başvurur.

Eğer dişhekimisi allerji için çabuk, kolay, emin testler biliyorsa çoğu problem kendiliğinden hallolur. Anestezik solüsyon allerjilerini tesbit için bazen pratikte bir - iki damla solüsyon nazal mukoza ya da göz kapağı içine damlatılmaktadır. Ancak bugün bu yol kabul edilmemektedir.

Dişhekimliğinde en sık kullanılan deri testleri, dişhekimliği materyallerine karşı yapılanlardır. Allerjenliğinden şüphe edilen maddeden bir parça alınır. Hastanın fazla olan genellikle ön kolun iç yüzü yada sırtın üst bölümüne fazla sıkı olmayacak şekilde bantla yapıştırılır. Aynı zamanda bir kontrol maddesi konur. Bu iki materyal 72 saatten fazla olmamak üzere yaklaşık

48 saat tutulur. Deney maddesinin altındaki deride kırmızılık yada ufak bozukluklar şeklindeki pozitif reaksiyon şüpheli materalin hastanın oral mukozasında da hipersensitivite yapacağını gösteren önemli bir bulgudur (2).

Dişhekimliğinde kullanılan maddeleri; metaller, organik ve sentetik maddeler olarak ikiye ayırabiliriz.

Dişhekimliğinde gerek saf olarak, gerekse olumlu özellikleri bilinerek alaşımlar halinde kullanılan metallerin herhangi bir allerjik tepkiye sebep oldukları tesbit edilememiştir. Metallerle yapılan çalışmalar bize göstermiştir ki, metaller yada alaşımlar bilinen yapı ve özelliklerine göre organizmadan belki elimine ediliyorlar, ancak allerjik reaksiyonlara sebep olmamaktadırlar.

Buna karşın, «The journal of Allergy and Clinical Immunology» dergisinin 71. sayısında (page 21) dental amalgama karşı görülen allerjik reaksiyonlardan bahsedilmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucu Hg en etkili allerjen olarak gözükmüştür. Dental amalgama karşı allerjik bünyeye sahip olduğu bilinen kişilerde dolgu tatbikinden önce antijen seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir (Bu işlem dolgu yapıldıktan sonra da uygulanabilir).

Gerçekten de allerjik reaksiyon olduğu için dolgunun sökülmesi gerekmemektedir. Zira verilecek antijen allerjik reaksiyonun oluşumunu engeller. Eğer genede hasta allerjik durumlardan şikayet ediyorsa son çare olarak dolgu maddesi bir inlay dolgu yada kompozit dolgu maddesi ile değiştirilir.

Dişhekimliğinde 150 yıl kadar önce kauçuk maddesi protez yapımında kullanılmaya başlanılmıştır. Yüze intibak özelliğinin iyi olması, şimik etkilere dayanıklılığı, elastikiyet kaabiliyeti ve hafifliği nedeni ile kullanımı o devirlerde yaygınlaşmıştır. Yapılan araştırmalara göre kauçuk, mukozada irritasyon ve hiperemi oluşturarak «kauçuk hastalığı» m oluşturabilmektedir (4).

Nadir olarak rastladığımız akrilik tam protezlerin allerjisi de diğer allerji türlerinde olduğu gibi önemli bir durumdur. Gerek teşhis, gerekse tedavisinde azami dikkat ve itina gerektirmektedir. Akrilik tam protez allerjisi hastaların irritasyon ve irkilme ile kesin bir ayrımlarım yaptıktan sonra kullanmakta oldukları protezleri hemen alıkoyma, hastanın allerjik duru-

mu yerel ve genel etkili ilaçlarla giderilmeli, deri testlerinden yararlanarak protez yapımında kullanılacak akrilik maddeyi tesbit etmelidir (4).

ÖZET

Allerjik reaksiyonlarda rol oynayan cevaplar ve oluşan patolojik mekanizmalar hakkında süre gelen bir çok düşünceler vardır. Bu çalışmada dişhekimliğinde kullanılan çeşitli materyallere karşı oluşabilecek allerjik reaksiyonlardan, bunların mekanizmalarından ve korunma yollarından bahsedilmiştir.

SUMMARY

Allergic Reactions Against Drugs and Biological Agents in Dentistry.

There are several continuous ideas about the responses having role and the pathological mechanisms occurring in allergic reactions.

In this study, possible allergic reactions against several materials used in dentistry, the mechanism of reactions and the conservation methods have been discussed.

KAYNAKLAR

1. DENİZ, M. : Akril tam protezlerin allerjisi üzerine araştırmalar. Doktora Tezi. Kurtuluş Mat., İstanbul, 1968.
2. Dental Clinics of North. America : 27: 403-417, April, 1983.
3. DUXBURY, A., WATTS, D., E AD, R. : British Dental J., 152: 344, 1982.
4. ZEMBİLCİ, G.: Parsiyel Protezlerde tutucu vasıtalar. İ.Ü. Tıp Fak. Mec. C. 25: 1, İst, 1963.